

Brandner, Aleš

Český elativ a jeho protějšky v ruštině

Linguistica Brunensia. 2012, vol. 60, iss. 1-2, pp. [189]-197

ISBN 978-80-210-5883-5

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118232>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ALEŠ BRANDNER

ČESKÝ ELATIV A JEHO PROTĚJŠKY V RUŠTINĚ THE CZECH ELATIVE AND ITS COUNTERPARTS IN RUSSIAN

Abstract

The paper analyses ways the Elative of Czech adjectives is expressed; the system is then confronted with Russian language. In Czech the Elative is expressed by the comparative form of an Adjective (although it is possible to use some of synonymic expressions too). In order to determine the equivalents of Czech Elative expressions the author exploited the linguistic material taken from lexicographic sources, normative grammars and he, too, excerpted the Czech belletristic pieces, which have the Russian translations.

Key words

adjective; adjective degree; elative; parallels to Czech elative in Russian

Adjektiva můžeme členit z významového hlediska na dvě skupiny podle toho, zda v rámci své slovnědruhové podstaty vyjadřují příznak jako kvalitu (jakost), nebo příznak jako relaci (vztah). V prvním případě jde o adjektiva kvalitativní (jakostní), v druhém případě o adjektiva relační (vztahová). Kvalitativní adjektiva tvoří základní skupinu přídavných jmen. Jsou z větší části neodvozená, primární, vyjadřují příznak vlastnosti nevztahově, bezprostředně. Pojmenovávají vlastnosti jevů hodnocené z hlediska mluvčího objektivně i subjektivně. Jde o pojmenování vlastností živých bytostí, neživých předmětů v přírodě nebo abstraktních jevů, k nimž mluvčí dochází v procesu vnímání a myšlení (srov. Petr 1986, 70–71; Karlík – Nekula – Rusínová 1996, 281).

Kvalitativní (jakostní) adjektiva označují vlastnost a mohou svými tvary vyjadřovat různou míru vlastnosti předmětu ve srovnání s jinými předměty. To je vyjádřeno různými stupni přídavného jména; hovoříme o stupňování poměrném (srovnávacím, komparativním). Základní stupeň – pozitiv – označuje vlastnost bez srovnání její míry s vlastností předmětů jiných. Od pozitivu se tvoří tvary dalších stupňů. Druhý stupeň – komparativ – hodnotí míru vlastnosti předmětu v porovnání s předměty jinými, a to ve větší nebo také menší míře. Třetí stupeň – superlativ – označuje největší nebo nejmenší míru vlastnosti ve srovnání s jinými předměty. Stupňování se může u některých přídavných jmen vyjadřovat

také pomocí příslovčí; jde o tzv. analytické tvary komparativu a superlativu. K základnímu tvaru adjektiva, pozitivu, se připojí příslovce vyjadřující obecně druhý nebo třetí stupeň. Nejčastěji jsou to příslovce *více // nejvíce, méně // nejméně, silněji // nejsilněji, spíše // nejspíše* apod. Takové stupňování se nazývá opisné (srov. Havránek – Jedlička 1981, 184). Stupňování se nazývá vzestupné, vyjádruje-li druhý stupeň větší míru vlastnosti vyplývající z prvního stupně, třetí stupeň vyjadřuje pak ještě větší míru než stupeň druhý. B. Havránek a A. Jedlička ve své *České mluvnici*, stejně jako F. Trávníček v *Mluvnici spisovné češtiny* uvádějí, že opisné stupňování může být nejen vzestupné, ale i sestupné, to znamená, že druhým stupněm je vyjádřena menší míra vlastnosti než stupněm prvním, a třetím stupněm ještě menší míra než stupněm druhým, srov.: *vhodný – méně vhodný – nejméně vhodný* (srov. Trávníček II 1949, 1090; Havránek – Jedlička 1981, 184). Autoři *Encyklopedického slovníku češtiny* však nepovažují tvary opisného stupňování v sestupném významu za ekvivalenty sufixálně tvořených podob komparativu či superlativu (srov. Karlík – Nekula – Pleskalová 2002, 218; 469). Tohoto hlediska se budeme držet i v našem příspěvku.

Tvary komparativu slouží tedy především k vyjadřování předmětu srovnání. V češtině ale mohou mít také jiný význam než srovnávací. Tam, kde je použit druhý stupeň a není označen předmět srovnání, nabývá tvar jiného významu; jde o absolutní vyjádření stupně vlastnosti (srov.: *starší člověk, větší zkušenost, vyšší postavení, lepší společnost, delší čas, slabší prospěch*). Takový komparativ se nazývá **absolutní** (nepravý). Druhá srovnávaná vlastnost se nevyjadřuje. Druhý stupeň zde vystihuje zpravidla omezení míry vlastnosti, kterou má první stupeň, neboli formuluje hodnocení vlastnosti ve smyslu jejího zeslabení, a má tudíž funkci obecně zesilující (srov.: *starší člověk × starý člověk* – první spojení označuje člověka ne starého, ale ne mladého, v každém případě o něco mladšího než ve druhém spojení). Jde o tzv. elaci a jazykový prostředek vyjádřený komparativem se nazývá **elativ** (srov. Trávníček II 1949, 1094; Karlík – Nekula – Rušínová 1996, 85).

Náš příspěvek navazuje na článek uveřejněný v minulém čísle tohoto periodika. V něm jsme se zabývali elativem v ruštině a jeho ekvivalenty v češtině (srov. Brandner 2011, 149–161). Považujeme za užitečné podívat se na tuto problematiku z druhé strany: vysledovat, jaké ekvivalenty má český elativ v ruštině. Elativ, který vyjadřuje vysokou míru vlastnosti bez srovnání s ostatními předměty, je v ruštině vyjádřen třetím stupněm komparace adjektiva a různými synonymními obraty s elativním významem (zesilující prefixy, sufixy a jiné slovtvorné a lexikální prostředky), zatímco v češtině je elativ utvořen druhým stupněm přídavného jména a také různými synonymními výrazy. Materiálově jsme vycházeli z lexikografických pramenů a také jsme použili některé ilustrativní příklady uvedené ve zmíněných výše popisných normativních gramatikách. Posloužila nám také díla české umělecké literatury přeložená do ruštiny. Nutno předeslat, že výskyt elativu v češtině je na rozdíl od ruštiny méně častý. Problematika jeho vyjadřování je v českých gramatikách zachycena spíš okrajově a je spojována s výklady o fungování komparativu jakožto gramatického prostředku.

V obou jazycích lze komparativních tvarů užít i pro vyjádření omezené míry vlastnosti bez srovnání s předměty jinými. Ruština v takových případech užívá jednoduchého tvaru komparativu s předponou *no-*. Srov.: *Bydlí zde nějaký starší pán* – *Здесь проживает какой-то мужчина постарше*; *Mají menší byt* – *У них квартира поменьше*; *Byla to mladší žena* – *Это была женщина помоложе*. Za zmínku zde stojí zpětný pohled rusko-český. Autoři prvního dílu *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy* dodávají, že jednoduchého tvaru komparativu s příponou *no-* se v ruštině užívá také k označení velké míry. Srov.: *Я поскорее выбрался из кибитки* (Пушкин) – *Со (možná) nejrychleji jsem vylezl z kибитки*; *Когда давали умыться, он требовал воду похолоднее* (Панова) – *Když je poslali umýt, požadovali vodu co (možná) studenou // co možná nejstudenejší // hodně studenou*. Jak patrně, v češtině se v těchto případech užívá superlativu s částicí *co* (*co možná* též s pozitivem) nebo opisu s *hodně*. Zda ruský komparativ s předponou *no-* označuje velkou nebo naopak omezenou míru vlastnosti, lze poznat z větné souvislosti (srov. Havránek 1976, 376).

Někdy se setkáváme při překladu do ruštiny se stejným přídavným jménem v komparativní podobě, které však nevyjadřuje elaci. Srov.: *Dva tři podnikavější skupovali po okolí husy...* (Pujmanová 1963, 87) – *Двое-трое более предприимчивых скупали в округе гусей* (Пуйманова 1961, 69); *...využíval každé příležitosti, aby do rozhovoru vsunul důvěrnější poznámku* (Kundera 1970, 180) – *...при любой возможности вставлял в разговор более интимные намеки...* (Кундера 2006, 200); *...vydala statečnější pokolení* (Pujmanová 1963, 26) – *...давшее жизнь более стойким потомкам* (Пуйманова 1961, 22); *...začal hrát tuže tvrdého, obracejícího se k ženám spíš hrubšími stránkami mužství* (Kundera 1970, 68) – *...стал изображать крутого парня, обращённого к женщинам более грубыми сторонами своей мужественности* (Кундера 2006, 74).

Často se v ruštině, na rozdíl od češtiny, užívá prostředků jiných, slovtvorných a lexikálních (srov. Havránek 1976, 376). Ekvivalentem českého elativu bývá nezdělaná pozitiv ruského adjektiva. Český komparativní tvar zde pouze omezuje vlastnosti vyjádřené pozitivem. Srov.: *Bydlí tu nějaký starší pán* – *Здесь проживает какой-то пожилой мужчина*; *Naše sekretářka je vlídná starší dáma* (Kundera 1970, 14) – *Наша секретарша приветливая пожилая женщина* (Кундера 2006, 13); *Do obchodu vešla silnější paní* – *В магазин вошла полная женщина*; *Je to už starší oblek* – *Это уже поношенный костюм*; *Po delší nemoci přišel opět do práce* – *После продолжительной болезни он явился опять на работу*; *Bylo to delší jednání* – *Это были продолжительные разговоры*; *Byla to mladší uklízečka* – *Это была ещё молодая уборщица*; *Je z „lepší“ rodiny* – *Он из „приличной“/„хорошей“ семьи*. V nejednom případě představuje ruský ekvivalent českého elativu opozitum s předponou *ne-*. Srov.: *Byl to kratší rozhovor* – *Это был непродолжительный разговор*; *Je to horší druh* – *Это неважный сорт*; *Tento spisovatel pochází z chudší rodiny* – *Этот писатель происходит из небогатой семьи*; *Náš ředitel se po kratší nepřítomnosti opět vrátil do závodu* – *Наш директор после непродолжительного отсутствия опять вернулся на завод*; *Ptal se po vás nějaký pán menší posta-*

vu – Вас спрашивал какой-то мужчина **невысокого** роста; Na dveře našeho bytu zaklepala nějaká **starší** žena – В дверь нашей квартиры постучала какая-то **немолодая** женщина; Postavili si **menší** domek – Они построили себе **небольшой** домик; Mají **menší** byt – У них **небольшая** квартира.

Protějškem českého elativu bývá v ruštině namnoze adjektivum v **pozitivní** podobě s příslovcem „**довольно**“. Srov.: Napsal pro náš časopis **delší** povídku – Он написал для нашего журнала **довольно длинный** рассказ; Použili jste **lepší** materiál – Мы использовали **довольно хороший** материал; Můj otec pracuje ve **větším** podniku – Мой отец работает на **довольно большом** предприятии.

Ekvivalentem českého elativu vyjádřeného komparativním tvarem složeného adjektiva, jehož první částí je **sebe-**, mohou být v ruštině **superlativní** tvary. Tato adjektiva mají v češtině význam připouštění i největší míry příslušné vlastnosti. Srov.: Každá **sebezavějši** travička mezi kameny je dojmá (Pujmanová 1955, 246) – Их трогает **самая чухлая** травка, пробивающаяся среди камней (Пуйманова 1961, 708); ...ničít za sebou kdejaký **místek** přes **sebemenší** strouhu... (Pujmanová 1955, 288) – ...разрушать за собой каждый мостик, даже через **крохотнейшие** канавки... (Пуйманова 1961, 704); Každý člověk tu vytváří nějaké dílo, byť **sebeskromnější** (Kundera 1970, 74) – Любой человек создаёт в своей жизни нечто, пусть даже **скромнейшее** (Кундера 2006, 137).

Můžeme doložit případy, kdy české elativní podoby je vhodné přeložit **volně**. Srov.: Nic **dalšího** nevím – Что было потом, не знаю; Nevíte nic **blížešiho**? – Вы не знаете никаких подробностей?

Autoři *Encyklopedického slovníku češtiny* považují za elativ pouze ten jazykový prostředek, který je vyjádřen komparativem, a uvádějí, že tvary **superlativu** elativ netvoří. Na příkladu *nejkrásnější léta mého života* vysvětlují, že nejde o blokaci, nýbrž pouze o elipsu srovnávací konstrukce, neboť nevyjádřená část se vyrozumívá z materiálu fráze, tj. „ze všech let mého života“ (srov. Karlík – Nekula – Pleskalová 2002, 122). V akademické mluvnici češtiny o konstrukcích typu *nejkrásnější léta mého života, nejvyšší hora světa, nejupřímnější slova díků, nejvýznamnější objev* se říká, že se mohou užívat absolutně bez srovnání (srov. Petr 1986, 80). Podobně F. Trávníček připouští také zesilovací význam superlativu v případech, v nichž srovnávací úmysl ustupuje do pozadí a není v nich vyjádřeno srovnání (srov. Trávníček II 1949, 1093). Toto hledisko uplatňujeme v našem příspěvku. Naše stanovisko se tedy liší od pojetí, které zastávají autoři *Encyklopedického slovníku češtiny*.

Ruským ekvivalentem českého elativu vyjádřeného tvarem **superlativu** mohou být **syntetické tvary superlativu**. Srov.: Míťa žil **nejúžasnější** den svého chlapectvého života (Pujmanová 1955, 348) – Митя переживал **удивительнейший** день своей жизни (Пуйманова 1961, 787); Vlastní žena je pro Martina **nejvyšší** mírou... (Kundera 1970, 51) – Собственная жена для Мартина – **наивысший** критерий... (Кундера 2006, 55); Přílišná víra je ten **nejhorší** spojenec... (Kundera 1970, 55) – Излишняя вера – **наихудший** союзник... (Кундера 2006, 61); ...ty ženy ho **míjely bez nejmenšího** povšimnutí (Kundera 1970, 140) – женщины

prochodili mimo, ne obračaja na nego ni **malejšieho** vnišana (Kundera 2006, 153); ...*ta bytost...by byla s nejvěšší pravděpodobností jeho třetím dnešním neúspěchem* (Kundera 1970, 152) – *это существо...с наибольшей вероятностью оказалось бы его третьим сегодняшним поражением* (Kundera 2006, 168); *Vybírala ji nejlepšší kousky* (Pujmanová 163, 112) – *Она выбирала для неё лучшие куски* (Пуйманова 1961, 89); *Jedno okno bylo dojemné, vystavovali v něm nejhlubší smutek* (Pujmanová 1963, 5) – *Одна из витрин инсценировала трогательное зрелище глубочайшего траура* (Пуйманова 1961, 14).

Setkat se můžeme též s překladem pomocí **analytického tvaru superlativu** ruského adjektiva. Srov.: *Slyšíte z kuchyně hurtem mlít zrnka na toka v nejnevhodněšší chvíli* (Pujmanová 1963, 110) – *Слышно как в кухне быстро мелют кофе, хотя время для этого самое неподходящее* (Пуйманова 1961, 88); *Základní taktický a politický princip je nejširší jednota s vyloučením zrádců* (Pujmanová 1955, 117) – *Основной тактический и политический принцип движения – самое широкое национальное единство, в котором нет места только предателям* (Пуйманова 1961, 607); *Nejdivočešší fantazie spisovatelů nevytyslí příběhy tak neuvěřitelné* (Pujmanová 1955, 281) – *Самая буйная писательская фантазия не создаёт такой невероятной обстановки* (Пуйманова 1961, 734); *Zdálo se mi, že tou poslední a nejdůležitější pozicí je moje láska* (Kundera 1970, 32) – *Мне казалось, что последней и самой важной позицией является моя любовь* (Kundera 2006, 36); *Naše krásná paní kolegyně, která podala nejsprávněšší výklad událostí...* (Kundera 1970, 114) – *Наша очаровательная коллега, которая дала самое правильное объяснение всему случившемуся...* (Kundera 2006, 126); *Nejbezprostředněšší nebezpečí tedy Eduard odvrátil* (Kundera 1970, 199) – *...самую непосредственную опасность Эдуард предотвратил* (Kundera 2006, 199); *Jsou to nejkrásněšší verše o Kavkazu* (Pujmanová 1955, 222) – *Это самые красивые стихи о Кавказе* (Пуйманова 1961, 690).

Na výše uvedených příkladech vidíme, že ruskými ekvivalenty českého elativu vyjádřeného superlativním tvarem jsou jednoduché nebo složené tvary třetího stupně přídavných jmen; tím je i v ruštině zachována elace.

Elativního významu lze v češtině dosáhnout také pomocí **předpon**. Zesilování vlastnosti, která spočívá v základním adjektivu, vyjadřují adjektivní složeniny s předponou **pra-**. Srov.: *vdově, která šťastně pochovala prastarého muže...* (Pujmanová 1963, 32) – *...на вдову, счастливо похоронившую престарелого мужа...* (Пуйманова 1961, 26); *Před třiceti lety v praubohé tkalcovně...* (Pujmanová 1963, 88) – *Тридцать лет назад на преубогой текстильной фабрике...* (Пуйманова 1961, 70); *...za pradávnych časů, kdy bratři za mrtvého otce rozhodovali o sestrách...* (Pujmanová 1963, 296) – *...тех древнейших времён, когда после смерти отца судьбу сестёр решили братья...* (Пуйманова 1961, 234); *Naši chlapani měli srdce lví, ale pražádné zkušenosti* (Pujmanová 1955, 336) – *У наших парней были львиные сердца, но абсолютно никакого военного опыта* (Пуйманова 1961, 778); *...jsme, drahoušku, prabídné přijímačí aparáty éterových záchvěvů...* (Pujmanová 1963, 93) – *Мы с вами, дорогая*

мая, представляем собой **крайне нечувствительные** приёмники магнитных колебаний... (Пуйманова 1961, 75). Česká adjektiva s předponou *pra-* mají v ruštině, jak je z uvedených příkladů patrné, ekvivalenty s předponou *пре-*, nebo jsou překládány pomocí **elativního** tvaru; k docílení elativního významu je použito vhodného **zesilujícího příslovce** ve spojení s **pozitivem** adjektiva.

Zesílení významu vyjadřují též adjektiva s předponou *пре-*. Srov.: *A bude to byt překrásný* (Pujmanová 1963, 311) – *А квартира будет у неё прекрасная* (Пуйманова 1961, 246); *Oba milenci vystoupili z přeplněné tramvaje* (Pujmanová 1955, 17) – *...влюблённые вышли из переполненной трамвая* (Пуйманова 1961, 531); *Seděl na ní překrásný admirál* (Pujmanová 1963, 118) – *На ладони у неё ... сидела прекрасная бабочка* (Пуйманова 1961, 94); *Praha je překrásná* (Pujmanová 1955, 159) – *...она [Прага] прекрасна* (Пуйманова 1961, 640). Jak můžeme pozorovat na uvedených příkladech, adjektivní odvozeniny s předponou *пре-* mají v ruštině ekvivalent s prefixem *пре-*; tím je zachována i v ruštině elace.

Ojedinele se vyskytují spojení adjektiva v komparativní podobě s předponou *po-*. Vyjadřují menší míru vlastnosti základního adjektiva. V ruštině jim odpovídají zpravidla adjektiva v **pozitivní** podobě (často jde o výrazy s **protikladným** významem s předponou *не-*). Srov.: *...tuž pomeňší postavy* – *мужчина невысокого роста*; *pomeňší sál* – *небольшой зал*; *byl poslabší postavy* – *он был слабого телосложения*; *mit poslabší hlas* – *обладать (довольно) слабым голосом*; *...pomeňší mužik v obnošených černých šatech...* (Kundera 1970, 14) – *...низкорослый человек в поношенном чёрном костюме...* (Кундера 2006, 13).

Větší míru vlastnosti vyjadřují zesilující nebo zeslabující adjektiva ve spojení s **příponami**. Především jsou to přípony **-ičký, -inký**, které vedle příznaku zmírnění vlastnosti mohou nabývat příznaku expresivnosti. Srov.: *kratičká // kratinká sukně* – *коротенькая юбка // очень короткая юбка*; *kratičký // kratinký článek* – *коротенькая // очень краткая статья*; *mladičký // mladinký houslista* – *молоденький // очень молодой скрипач*; *kratičký // kratinký čas* – *очень коротенькое время*; *Byl to dědeček maličký, hubený a černý* (Pujmanová 1963, 24) – *Это был маленький, худощавый человек, чёрный ...* (Пуйманова 1961, 20); *...s nímž mladičký medik spočívavě pohlížel do svého nitra* (Kundera 1970, 87) – *...с которым молоденький студент-медик сосредоточенно выглядывался в глубины своей души* (Кундера 2006, 94). Z uvedených dokladů je patrné, že zesilující adjektiva se zdrobnělými sufixy se překládají do ruštiny také pomocí **zdrobnělých sufixů**. Pro vyjádření elace je v některých případech možné použití opisu se **zesilujícími příslovci** ve spojení s **pozitivem**.

Obdobný význam dodávají adjektivům přípony **-oučký, -ounký**. Srov.: *běloučké plátno* – *беленькое полотно*; *běloučká tvář* – *беленькое лицо*; *hezoučká // hezounká holčička* – *хорошенькая девочка*; *kraťoučké // kraťounké šatečky* – *коротенькое платьице*; *kraťoučký // kraťounký okamžik* – *коротенький момент*; *lehoučký // lehounký plášť* – *лёгонький плащ*; *lehoučká // lehounká chůze* – *лёгонькая ходьба*; *lehoučký // lehounký ruměnc* – *лёгонький румянец*; *slaboučké // slabounké dítě* – *слабенький ребёнок*; *slad'oučké // slad'ounké ja-*

hody – *сладенькая клубника*; *Mlad'oučků jsi, řekla Ondřejovi ...* (Pujmanová 1963, 139) – *Очень ты молоденький* сказала она ... (Пуйманова 1961, 110); *Utlounká sekretářka vyšla ze svého místa ...* (Pujmanová 1963, 124) – *Тоненькая секретарша вышла с места ...* (Пуйманова 1961, 178); *...zdvihla se z nízounké stoličky ...* (Pujmanová 1963, 273) – *...она поднялась из-за низенького столика...* (Пуйманова 1961, 159); *...hodila na lehačku lehounký kufř ...* (Pujmanová 1963, 310) – *Она бросила на кушетку лёгонький чемодан ...* (Пуйманова 1961, 245); *Ale slabounké Gustě ta naděje dávala neuvěřitelnou sílu* (Pujmanová 1955, 278) – *но слабенькой Густе надежда на приход русских придавала небывалую силу* (Пуйманова 1961, 732). Z uvedených příkladů vyplývá, že českým adjektivům s příponami *-oučků*, *-ounký* většinou odpovídají v ruštině adjektiva odvozená sufixem *-енький*; v některých případech je možné použití *opisu se zesilujícím příslovcem* ve spojení s adjektivem, které je odvozeno tímto sufixem.

Zeslabující význam dodává přídatným jménům sufix *-avý*. Tento typ označuje omezené označení barevných odstínů. V ruštině jim odpovídají adjektiva s příponou *-оватый*. Srov.: *bělavá mlha* – *беловатый* // *белесоватый туман*; *černavý mrak* – *черноватая туча*; *červenavá záře* – *красноватая заря*; *modravý kouř* – *голубоватый дым*; *sukně modravé barvy* – *юбка синеватого цвета*; *šedovavý plášť* – *сероватое пальто*; *zelenavé sklo* – *зеленоватое стекло*; *zelenkavá pastvina* – *зеленоватое пастбище*; *žlutavý odstín* – *желтоватый оттенок*.

Odvozeniny s příponami *-ánský*, *-atánský* mají zesilující expresivní příznak spíše negativní. Srov.: *...velikánská briliantová kapka na řetízku ...* (Pujmanová 1963, 297) – *...громадная бриллиантовая капля на цепочке ...* (Пуйманова 1961, 235); *Jeden dlouhatánský SS rozhodil ruce ...* (Pujmanová 1955, 291) – *Один долговязый эсэсовец взмахнул руками ...* (Пуйманова 1961, 743); *...v duchu se objevil velikánský bílý naftojet* (Pujmanová 1955, 146) – *...в памяти его возникло огромное белое нефтехранилище* (Пуйманова 1961, 631). V uvedených příkladech jsou ruské ekvivalenty správné. Jejich **pozitivní** tvar nemá však elativní význam. V následujících dokladech českým zesilujícím adjektivům s příponami *-ánský*, *-atánský* odpovídají v ruštině přídatná jména se zesilujícím sufixem *-ущий* // *-ющий*. Srov.: *...dva pokoje na jih, velikánská okna jako v jídelním voze ...* (Pujmanová 1963, 311) – *...две комнаты с окнами на юг с большущими окнами, как в вагоне-ресторане ...* (Пуйманова 1961, 246); *...se svou dělovou věží a dlouhatánskou hlavní ...* (Pujmanová 1955, 199) – *...орудийная башня с длиннющим стволом...* (Пуйманова 1961, 673).

České elativní konstrukce mohou být vytvořeny pomocí **zesilujících příslovců**. V ruštině jsou **obdobná vyjádření**, která zachovávají elaci. Srov.: *Byla to vysoká žena, velice vysoká* (Pujmanová 1963, 35) – *Это была высокая, очень высокая женщина* (Пуйманова 1961, 39); *...byli bychom vám oba velice vděční* (Pujmanová 1963, 54) – *...мы были бы вам премного благодарны* (Пуйманова 1961, 59); *...он je úplně nevinný, úplně slepý* (Pujmanová 1963, 249) – *...он абсолютно невинен, абсолютно слеп ...* (Пуйманова 1961, 198); *...je to hrozně krásný pocit, když se člověk přesvědčí ...* (Kundera 1970, 161) – *...это ужасно прекрасное чувство порой убедить ...* (Кундера 2006, 179).

Elaci lze vyjádřit též **reduplikací**. České konstrukce mají v našich dokladech vyjádření v ruštině pomocí výrazů s **elativním** významem. Srov.: *Míťa byl sám a sám v cípu zahrady* (Pujmanová 1955, 57) – *Митя был один-одишошек в конце сада* (Пуйманова 1961, 628); *Pravda pravdoucí, láskou rozkvétáš* (Pujmanová 1955, 200) – *Самая истинная правда – человек от любви расцветает* (Пуйманова 1961, 673); *A jak tmou tmoucí celí smutní ...* (Pujmanová 1955, 339) – *Огорчённые неудачей, они шагали в полнейшей темноте ...* (Пуйманова 1961, 780–781); *...a tím víc pila a sahala ke křiklavějším a křiklavějším prostředkům* (Kundera 1970, 104) – *тем больше она пила, прибегая к самым вызывающим средствам* (Кундера 2006, 114).

EXCERPOVANÉ PRAMENY

- KUNDERA, M. 1970. *Směšné lásky*. Praha: Československý spisovatel.
 PUJMANOVÁ, M. 1963. *Lidé na křižovatce*. Praha: Československý spisovatel.
 PUJMANOVÁ, M. 1955. *Život proti smrti*. Praha: Československý spisovatel.
Slovník spisovného jazyka českého I-IV. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd. 1960–1971.
 КУНДЕРА, М. 2006. *Смешные любви*. Перевод Н. Шульгиной. Санкт-Петербург: Азбука-классика.
 ПУЙМАНОВА, М. 1961. *Жизнь против смерти*. Перевод Т. Акселя и В. Чешихиной. Киев: Держлитвыдав.
 ПУЙМАНОВА, М. 1961. *Люди на перепутье*. Перевод Т. Акселя и Ю. Молочиковского. Киев: Держлитвыдав.

LITERATURA

- HAVRÁNEK, B. (red.) 1976. *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I. Hláskosloví a tvarosloví*. Praha: SPN.
 HAVRÁNEK, B. – JEDLIČKA, A. 1981. *Česká mluvnice*. Praha: SPN.
 KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (red.) 2002. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny.
 KARLÍK, P. – NEKULA, M. – RUSÍNOVÁ, Z. (red.) 1996. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny.
 PETR, J. (red.) 1968. *Mluvnice češtiny 2. Tvarosloví*. Praha: Academia.
 TRÁVNÍČEK, F. 1949. *Mluvnice spisovné češtiny*. I-II. Praha: Melantrich.
 БРАНДНЕР, А. 2011. Способы выражения высшей или крайней степени признака у прилагательных в русском языке и их чешские соответствия, *Linguistica Brunensia*, 59, 1–2, 149–161.

ЧЕШСКИЙ ЭЛАТИВ И ЕГО СООТВЕТСТВИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

В настоящей статье разбираются возможные способы выражения форм элатива в чешском языке и их параллелей в русском языке. Элатив передает высокую меру качества без сравнения с другими предметами. В русском языке он выражается превосходной степенью прилагательного, далее другими синонимичными способами (т. е. усиливающими префиксами, суффиксами или другими словообразующими и лексическими средствами). В чешском языке элатив находит свое употребление прежде всего в формах сравнительной степени прилагательного, а также и в разных синонимичных элативных выражениях. Для того, чтобы найти возможные эквиваленты чешского элатива в русском языке, автор исходил из языкового материала, полученного из лексикографических источников, из описательных грамматик чешского языка и, прежде всего, из материала, приобретенного путем выборки произведений чешской художественной литературы, переведенных на русский язык. На основании проведенного анализа автор пришел, между прочим, к заключению, что элатив встречается в чешском языке реже, чем в русском языке.

Doc. PhDr. Aleš Brandner, CSc.

Ústav slavistiky

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Arna Nováka 1

602 00 Brno

Česká republika

e-mail: brandner@phil.muni.cz

